

Geschiedenis | 1.1 Van jagers-verzamelaars naar boeren.

Kenmerkende aspecten:

- de levenswijze van jagers-verzamelaars
- ontstaan van landbouw/landbouwsamenleving

Evolutietheorie: de mens is vanuit Afrika naar het Midden-Oosten getrokken en heeft zich vanuit daar over de wereld heen verspreidt.

Creationisten: mensen die geloven dat de aarde het gevolg is van een gecreëerde schepping. Dit is volgens hen het werk van God/meerdere goden.

De eerste mensen leefden als jagers-verzamelaars. Deze deelperiode van de prehistorie wordt het Paleolithicum (Oude Steentijd) genoemd.

Grafgiften: jagers-verzamelaars begroeven hun doden vaak met voorwerpen (sieraden, werktuigen, wapens). Hieruit zou je kunnen afleiden wat hij/zij belangrijk vond, deed, of wat de status van dit persoon was. Het zou er ook op kunnen wijzen dat deze mensen geloofden in een leven na de dood.

Archeologen denken: veel en kostbare giften → belangrijk persoon.

Aholo-cultuur: naam voor sporen van een jagers-verzamelaars kamp dat in 1989 ontdekt werd door Israëliëse archeologen. Deze mensen leefden in eenvoudige ronde hutten van wilgentakken. Er werden ook sporen van vuurstenen werktuigen, schelpen en resten van planten en vruchten gevonden. Er bleek ongeveer een jaar geleefd te zijn. Deze mensen waren dus jagers-verzamelaars, maar geen nomaden.

Rond 11.000 v.Chr. – het klimaat veranderd in het Midden-Oosten en is van invloed geweest op het ontstaan van de landbouw. De Natufiërs waren waarschijnlijk de eerste mensen die hiermee gingen experimenteren. Ook lukten het hen honden tam te maken. Door de uitvinding van de landbouw kon de bevolking groeien en namen de nederzettingen in omvang toe.

De overgang naar een landbouwsamenleving had zulke grote gevolgen, dat we spreken van een **Neolithische Revolutie**: jagers-verzamelaars werden boeren. Daarmee brak een nieuwe tijd aan, het **Neolithicum** (Nieuwe Steentijd).

Boeren werden **sedentair**. Ze gingen ook andere werktuigen gebruiken voor de landbouw, zoals sikkels, ploegen of maalstenen. Ook werden er veel aardewerken gemaakt om bijv. graan in te bewaren. Doordat ze niet doorreisde, konden boeren meer bezittingen hebben. Hierdoor ontstonden statusverschillen, sociale ongelijkheden en uiteindelijk sociale hiërarchie.

Rond 5000 v.Chr. – landbouw kwam ook naar West-Europa. Sommige archeologen denken dat de landbouw hier is geïntroduceerd door kolonisten uit het Midden-Oosten. De bevolking was gegroeid en mogelijk was er niet meer genoeg ruimte voor iedereen.

Geschiedenis | 1.2 Oude beschavingen, steden en staten.

Kenmerkende aspecten:

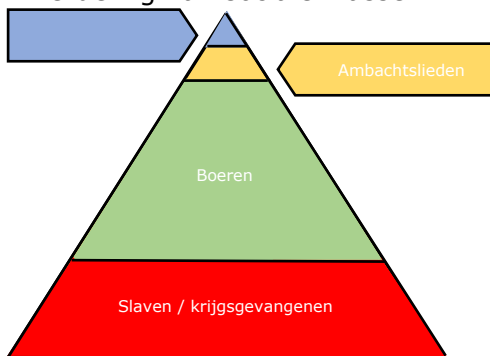
- ontstaan van de eerste stedelijke gemeenschappen

De manier van landbouw beoefenen had sociale gevolgen. Door de **irrigatielandbouw** namen de sociale verschillen meer toe dan in een normale landbouwsamenleving. Boeren die steeds een rijkere oogst binnenhaalden, kregen meer aanzien en macht. Deze boeren werden uiteindelijk vaak politieke leiders. Meestal werd één van hen de belangrijkste leider, een soort koning. Hij gaf leiding aan de organisatie van het irrigatiesysteem. Ook de bouw van grote publieke werken, zoals tempels, werd door hem gecoördineerd.

Rond 3500 v.Chr. – dorpen in Mesopotamië waren zodanig gegroeid dat we spreken van een stedelijke nederzetting. Elk van deze **stadstaten** had een eigen vorm van bestuur. De meeste stadstaten hadden een aantal dingen in gemeen:

- een hiërarchische opbouw van de samenleving
- specialisten (mensen met een ander beroep dan boer)
- het gebruik van schrift

Verdeling van sociale klassen:

De laagste klasse waren de slaven, vaak krijgsgevangenen.

Daarna kwamen de gewone boeren, het grootste deel van de samenleving.

Boven de boeren stonden de ambachtslieden. Dit waren mensen die zich hebben kunnen specialiseren in een ander beroep dankzij de succesvolle landbouw.

Dan komen de priesters. Mensen kenden een **polytheïstische** godsdienst: ze geloofden in meerdere goden.

Helemaal bovenaan stond de koning. De mensen geloofden dat hij namens de goden op aarde regeerde. Hij was opperbevelhebber van het leger, opperrechter en bestuurder van het land.

Ziggurat: groot religieus bouwwerk. Mensen geloofden dat priesters boven op deze bouwwerken dicht bij de goden konden komen. In de ziggurat werd de belangrijkste god van de stad vereerd. De tempel had ook een economische functie. Rondom de ziggurat werden goederen verhandeld en leverde de boeren een deel van hun oogst in als belasting voor de koning. In ruil hiervoor werden ze beschermt en werd het onderhoud van het irrigatiesysteem gecoördineerd.

Rond 3300 v.Chr. – de Soemiërs ontwikkelen het schrift, wat nog steeds uit alleen logogrammen bestond. Dit waren simpele, herkenbare tekenjes. Het werd vooral gebruikt voor het registreren van economische zaken. Uit deze logogrammen ontstonden later klankentekens. Vanaf toen konden mensen boekhouding bijhouden, regels en wetten vastleggen en religieuze en historische verhalen opschrijven. Hiermee kwam er een einde aan de prehistorie voor de Soemiërs.

Geschiedenis | 1.3 Egypte, revolutie in een natiestaat.

Kenmerkende aspecten:

- ontstaan van landbouw/landbouwsamenleving
- ontstaan van de eerste stedelijke gemeenschappen

Vanaf 5000 v.Chr. – de eerste boeren vestigen zich in kleine nederzettingen in het Nijldal. Ze komen uit Noord-Afrika omdat het daar door klimaatverandering te droog is geworden. De Nijl overstroomde elk jaar en de mensen maakte daar gebruik van door irrigatielandbouw. Dat leidde net als in Mesopotamië tot grote oogsten, groei van de samenleving en het ontstaan van kleine dorpen en steden.

Rond 2950 v.Chr. – Boven- en Beneden-Egypte worden verenigd tot één staat, met aan het hoofd de farao.

Farao: de leider van een Egyptische staat. Hij was de opperbevelhebber, opperrechter, wetgever, hoofdpriester en bestuurder. Zijn taken waren het aanleggen van opvangbekkens voor water, irrigatiekanalen en dijken. De functie van Farao was erfelijk. Hij regeerde vanuit Memphis of Thebe, de hoofdsteden. Hij werd geholpen door ambtenaren en regionale bestuurders, de gouverneurs.

Sommige historici beschouwen Egypte als de eerste **natiestaat** door hun eenheid van:

- Taal
- Geloof
- Cultuur
- Bestuur

De Egyptenaren waren polytheïstisch en aanbaden meerder goden tegelijk, die elk voor een natuurkracht stonden.

Rond 2000 v.Chr. – Amon was een belangrijke god. Dat is ook te zien in de namen van de Farao's uit deze tijd. Amon was de schepper god. Amon werd zowel in grote en kleine tempels als in huis vereerd door Egyptenaren. Naast Amon hadden steden ook eigen goden. Dit zorgde vaak voor onderlinge rivaliteit waardoor de Farao zwakker zou kunnen worden. Eén god zou de Farao meer macht geven en Amenhotep IV waagde deze stap naar het monotheïsme.

1353 v.Chr. – Amenhotep wordt Farao van Egypte. Hij voerde een aantal radicale veranderingen door om de macht terug te krijgen van de priesters.

- · Hij gaf meer aandacht aan de onbekende god Alton, god van de zonneschijf.
- Hij verbood het aanbidden van andere goden.
- Egyptische godsdienst → **monotheïstisch**.
- Veranderde zijn → Achnaton.
- Belangrijke priesters van Amon verloren hun macht.
- Kunstwerken van Amon werden verwijderd.
- Hij stichtte een nieuwe hoofdstad → Achetaton.
- Hij liet zichzelf en de rest van de koninklijke familie echter, warmer en verfijnd afbeelden, in tegenstelling tot eerdere Farao's.

1336 v.Chr. – Achnaton overlijdt en alle sporen van het monotheïstische geloof verdwijnen. Zijn zoon, Toetanchaton, veranderd zijn naam naar Toetanchamon.

Geschiedenis | Leerdoelen Hoofdstuk 1.

Kenmerkende aspecten:

- de levenswijze van jagers-verzamelaars
- ontstaan van landbouw/landbouwsamenleving
- ontstaan van de eerste stedelijke gemeenschappen

1.1 van jagers-verzamelaars naar boeren. Je kunt:

1. kenmerken noemen van de levenswijze van jagers-verzamelaars.
2. uitleggen waar/waardoor de Neolithische revolutie ontstond, hoe die zich verspreidde en wat de gevolgen waren.
3. verschillen/overeenkomsten herkennen en beschrijven tussen jagers-verzamelaars en boeren.
4. verschillen beschrijven tussen het leven in de prehistorische landbouw en de hedendaagse landbouw.

1.2 oude beschavingen, steden en staten. Je kunt:

1. enkele vroege steden noemen en hun kenmerken geven.
2. uitleggen waarom Mesopotamië de bakermat is van de landbouwsamenleving met vroeg stedelijke elementen.
3. verschillen herkennen/beschrijven tussen leven in vroeg stedelijke samenlevingen en een moderne stad.
4. hoe het proces van staatsvorming in het Midden-Oosten verliep.

1.3 Egypte, revolutie in een natiestaat. Je kunt:

1. uitleggen waarom de tijd van de grote farao's past bij de kenmerken van de tijd van jagers en boeren, ook al was dit na 3000 v.Chr.
2. kenmerken van stedelijke gemeenschappen herkennen/beschrijven in de geschiedenis van Achetaton, de hoofdstad van farao Achnaton.
3. de kenmerken van een natiestaat toelichten a.d.h.v. het oude Egypte.

Geschiedenis | Begrippenlijst Hoofdstuk 1.

Agrarisch: wat betrekking heeft op landbouw.

Cultuur: alles wat een groep mensen met gemeenschappelijke kenmerken voortbrengt, zoals taal, godsdienst, kunst, normen en waarden.

Irrigatielandbouw: landbouw waarbij op kunstmatige manier water naar de akkers wordt geleid.

Jagers-verzamelaars: mensen in de prehistorie die leefden van de jacht en van wat ze in de natuur vonden. Jagers-verzamelaars waren nomaden en trokken in kleine groepen rond, op zoek naar voedsel.

Landbouwsamenleving: samenleving waarin het grootste deel van de bevolking leeft van de landbouw.

Monotheïsme: religie waarin één god wordt vereerd.

Natiestaat: staat waarin sprake is van een politieke en maatschappelijke eenheid. De inwoners hebben het gevoel dat ze bij elkaar horen door een gemeenschappelijke taal, cultuur of geloof en de overheid bevordert dit.

Neolithicum: Nieuwe Steentijd, de periode waarin de mensen leven van de landbouw.

Neolithische Revolutie: de overgang van jagers-verzamelaars naar landbouw in de nieuwe Steentijd. Dit gebeurde omstreeks 11.000 v.Chr. in het Midden-Oosten, mogelijk veroorzaakt door klimaatverandering. In de eeuwen daarna verspreidde de kennis van de landbouw zich naar Europa.

Paleolithicum: Oude Steentijd, de periode waarin jagers-verzamelaars leefden.

Polytheïsme: religie waarin meerdere goden worden vereerd.

Prehistorie: de periode waarin de mensen in een bepaald gebied geen schrift kenden/gebruikten.

Sedentair: met een vaste, permanente woonplaats/

Staat: een land waarin sprake is van wetgeving, rechtspraak en duidelijk bestuur met een overheid die besluiten neemt voor alle inwoners.

Stadstaat: staat ter grote van een stad met omringend platteland. Een stadstaat had een eigen bestuur, rechtspraak, leger en regels.

Vruchtbare Halvemaan: boogvormig gebied in het Midden-Oosten waar de landbouw is ontstaan.